

інтелектуально розвинених, працьовитих і відповідальних людей, що дозволить не лише просувати книги, але й створювати професійний майданчик для обговорення літератури та культурного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блог. Вікіпедія. URL: <https://surl.li/qheffg> (дата звернення: 01.01.2025).
2. Гаджій Х. Книжковий Instagram в Україні: ще 10 блогерів, на яких варто підписатися. URL: <https://surl.li/xnsmvt> (дата звернення: 05.01.2025).
3. Єфремова А. Книжковий bookstagram: топ-10 українських блогерів. URL: <https://surl.li/ethyfm> (дата звернення: 10.01.2025).
4. Погребняк І. Блогінг як форма сучасного мережевого художньо-публіцистичного жанру. *Прикладні соціально-комунікаційні технології*. Том 31 (70). № 3 Ч. 3 2020. С. 229–233.
5. Попіль Д. Культура онлайн: українські книжкові блоги. URL: <https://surl.li/ttbzij> (дата звернення: 25.01.2025).
6. Що таке блог? У країні Інформатика. URL: https://teach-inf.blogspot.com/p/blog-page_24.html (дата звернення: 15.01.2025).

Горіна Жанна Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра української філології і
методики навчання фахових дисциплін,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО КІНООБРАЗУ

Сучасна аудіовізуальна культура через різного роду цифрові медіа, телевізійні, кінематографічні, відеохостинги YouTube і TikTok, стрімінгові платформи, використання штучного інтелекту й технологій VR отримала все більший вплив і неабияку популярність у підлітковій і молодіжній аудиторії. Модернізація традиційного освітнього процесу включає в себе пошук та

інтеграцію таких медіаформатів і технологій, які підходили б для навчання нового покоління, що вже виросло в цифровому середовищі. Від того, які медіатехнології застосовують у навчанні цього покоління школярів, яке інакше сприймає та засвоює інформацію, і чи відповідають вони запитам часу, інформаційній безпеці залежатиме й ефективність навчання загалом (С. Бойко, В. Іванов, Т. Іванова, М. Слюсаревський, Г. Онкович, О. Пометун, Г. Почепцов, Л. Петрик, О. Рекурн, Л. Найдьонова, С. Терно, Н. Череповська, В. Юрженко).

Інтеграція інфо-медійної грамотності в освітній процес сучасної мовно-літературної галузі, на думку дослідників, відкриває нові можливості як для вчителів-словесників, так і для учнівської молоді (Л. Бондаренко, О. Глазова, Н. Гоголь, Н. Грицак, Н. Грона, О. Деркачова, А. Землянська, О. Ісаєва, Ж. Клименко, О. Кулик, О. Кучерук, О. Мхитарян, Л. Овдійчук, О. Семенов, О. Слижук, Т. Шарова, Т. Яценко). Окреме місце приділено проблемам об'єднання різних шкільних предметів з основами інфо-медійних знань, з тим що сучасні учні нині мають постійну справу з обробленням величезних обсягів інформації й повинні опановувати сучасні засоби, методи і технології роботи з ними в будь-якій предметній галузі, «це допомагає створити контекстуалізоване та цілісне уявлення про медійну культуру та інформаційне суспільство» [1, с. 293]. Принагідно зазначимо, що вітчизняні педагогічні технології вже давно апробовують дві моделі інтеграції: інтегрований курс як новий навчальний предмет або окремі інтегровані уроки зі шкільного предмета. Ведучи мову про інтеграцію основ медіаосвіти і шкільних предметів «Українська мова», «Українська література» або «Зарубіжна література» у старших класах, відзначимо значні освітні перспективи цього напрямку модернізації мовно-літературної галузі завдяки поєднанню з освітньою галуззю «Мистецтво», що разом із напрямом «Технології» або «Інформатика» належить до переліку вибірково-обов'язкових навчальних предметів у 10-11-х класах. Реалізація аспектною моделі медіаосвіти, таким чином, розкриватиметься шляхом організації навчання на міжпредметній основі (напр., «Українська мова» – «Мистецтво» або «Українська література» – «Мистецтво» чи «Зарубіжна

література» – «Мистецтво») як одного з провідних принципів структурування навчального матеріалу в межах проведення інтегрованого уроку.

Контент-аналіз шкільних підручників із української літератури засвідчив, що в рубриці «Культурно-мистецький контекст» широко представлені практико орієнтовані завдання з ознайомлення десятикласників із кінематографом – одним із жанрів екранного мистецтва. І це не дивно, адже сучасний кінематограф, навіть попри безліч жанрових різновидів, лишається найбільш літературоцентричним у своїй основі, і кіно, як найбільш інформативне медіа за своєю звуко-зоровою природою, отримало значну популярність саме завдяки своїм оповідальним властивостям, завдяки можливостям занурювати глядача в інший світ, розповідаючи йому екранну історію. Жодне мистецтво не було настільки міцно взаємопов'язаним із українським кіно, як була і залишається художня література. Вона завжди надихала кінематографістів, була часом ледь не єдиною платформою для втілення авторського художнього бачення в умовах жорсткої цензури та напівсвободи. Отож, розвиток критичного мислення старшокласників щодо механізмів створення художнього кінообразу в процесі реалізації аспектної моделі медіаосвіти, на нашу думку, має на меті засвоєння учнями базових принципів функціонування кіномови: драматургія, візуальне (образотворче) рішення, звукове оформлення і техніки монтажу. «На відтворення смислової палітри, закладеної літературним першотвором, працюють усі компоненти кіномови: візуальна естетика кадру (його внутрішня композиція, кольорова і світлова схеми), музично-шумове оформлення, особливості роботи акторів і система вербальних знаків» [17, с. 57]. Один з аспектів формування візуальної культури кольорової перцепції художнього тексту запропоновано в алгоритмі декодування драматургії кольору: *дизайн обкладинки* ⇌ *візуальні опори* ⇌ *кінематограф (анімація)* ⇌ *літературно-мистецький напрям (течія)* ⇌ *мультимедійна презентація* [2, с. 20].

Наразі головним чином наша увага зосереджена на ігровому кіно, адже більшість технік, що застосовують, мають місце і в анімаційному, і в документальному кіно. Чільне місце відведене принципам монтажу як способу

викладення сюжету. Подібно до того, як літературний текст складається зі слів, фраз, епізодів, ліричних відступів, композиція екранного твору вибудовується із кадрів, монтажних фраз, сцен і епізодів. Але якщо в літературному творі автор може перенести читача з одного місця або

часу в інше, вводити в текстову канву роздуми, спогади, асоціації, то особливість будови аудіовізуального витвору полягає в тому, що він будується поепізодно за своєю образотворчою стилістикою. Головну увагу слід акцентувати на тому, що саме з допомогою монтажу можливо зробити будь-який візуальний об'єкт або привабливим, або, навпаки, відразливим в очах глядацької публіки. Персонажа можна подати як доброго або злого, чесного або улесливого, як затятого злочинця, боягуза або справжнього героя – все це досягається за допомогою будови кадру, а особливо завдяки поєднанню різних кадрів.

Так, хрестоматійним прикладом шедеврів світового кінематографу є довгі поетичні кадри з яблуками О. Довженка. На початку фільму ми бачимо дитину, яка намагається їсти яблуко: *«У траві серед яблук-надалок сиділо одне наше дитинча, яке зовсім ще не розуміло життя. Тримаючи в руках яблуко, воно вперто намагалось вкусити його двома своїми першими зубками, але яблуко було чимале, а ротика на нього дитині ще не ставало»* та її діда, який помирає у кругу сім'ї: *«А в саду, якраз коло погребні, під яблунею, серед яблук і груш, на білому стародавньому рядні, в білій сорочці, весь білий і прозорий від старості й доброти, лежав мій дід Семен, колишній чумак»*. Цей класичний зразок кінематографічного прочитання літературного сюжету, приклад того, як розповідь переноситься зі сфери літератури, словесного викладення, у сферу екранної культури, сферу розповідання цієї ж історії в кіно або на телебаченні. Коментуючи слайди мультимедійної презентації, зазначаємо, що ця дуже

відома ще з часів Біблії метафора, пізніше використовувалася в багатьох екранізаціях сюжетів, як літературних, так і суто кінематографічних у вигляді посилення на літературний текст кіноповіді «Земля» Олександра Петровича Довженка. У ретроспективі, аналізуючи зі старшокласниками поетичну мову Довженка, бачимо, що ця метафора йде наскрізною лінією крізь увесь фільм: яблуко-від-яблуні – дід та онук, їжа вирощена з землі дає життя і в той же час, дід, який їсть фрукт, незабаром сам стане добривом. Найвідоміший і багаторазово цитований кадр «Землі» – яблука, що заливає дощем природа, яка тужить за вбитим головним героєм. Формулюємо завдання для самостійної роботи: «У цьому фільмі на багатьох кадрах Ви бачите Довженкові яблука, тож, перегляньте його в онлайн-кінотеатрі Довженко центру і декодуйте їх зміст у композиції кадру».

Другим невід'ємним складником художнього кінообразу після зображення є звук. Хоча сучасне кіно насамперед сприймають як візуальне мистецтво, проте звуки відіграють у ньому не меншу, а часом навіть більшу роль порівняно із зображенням, а німе кіно хоч би як натякає на їх наявність. Як приклад класичного кінематографу, читаємо текстовий фрагмент і паралельно дивимося епізод кінострічки «Земля» зі сценою, де головний герой іде сільською дорогою пританцьовуючи, аж раптом падає. Далі – кадр, у якому кінь, що, очевидно, пасся десь неподалік, піднімає голову, наче щось почувши. Глядач, знаючи контекст історії, розуміє, що, швидше за все, увагу тварини привернув звук постріла. Попри те, що формально ми його не чуємо, він все одно ніби постає в нашій уяві, доповнюючи зображення. З погляду режисури, напевно, вбивство героя можна було б подати й інакше, скажімо, помістивши в кадр зброю, з якої стріляють, або показавши злочинця, який прицілюється із засідки. Але це тоді викликало б у глядача зовсім інші емоції, а факт убивства виглядав би не настільки драматичним і несподіваним. Режисер Довженко подає це тонше і винахідливіше, як справжній художник. Він малює картину спокійного сільського ранку, умиротворену тишу якого порушує гучний постріл, що є абсолютною несподіванкою для глядача, який ще секунду тому

був занурений у досвітню ідилію. Таким чином, уявний звук у цьому випадку працює на загальну драматургію набагато більше, ніж суто візуальне рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко С. Т. Медіаграмотність в освіті: ключові виклики та перспективи. *Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та цивілізаційних викликів*: мат. V всеукр. міжгалуз. наук.- практ. онлайн-конф. Київ (27 бер. – 2 кв. 2024 р.) / ред. упор. Л.І. Ткаченко. С. 289 – 297.
2. Горіна Ж. Д., Герасименко К. В. Візуальна культура кольорової перцепції модерністського художнього твору (за результатами експериментального дослідження): [колективна монографія]. *Нова лінгвістична парадигма: напрями і перспективи* / За ред Н. В. Кондратенко. Вінниця: ТВОРИ, 2024. С. 12-31. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/20159>
3. Лисенко Л. І. Екранізація на уроці: проблеми інтерпретації. *Актуальні проблеми журналістики в контексті сучасних соціальних комунікацій*: зб. наук. пр.: за матеріалами кафедральних семінарів / за ред. Н.Ф. Баландіної. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. № 5. С. 53-59.

Гудз Марія Степанівна,
асистент, кафедра української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ЛЕКТРОННИЙ ДОДАТОК ДО ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 5 КЛАСУ

Складні реалії сьогодення поглиблюють проблему неконтрольованого впливу інформації на життя і становлення особистості. Про потребу розвитку медіаграмотності, як основної навички для побутування у соціумі, говорять усі і, цілком очевидно, що цей процес повинен розпочинатись якомога раніше. Тому зосереджуємось на впровадженні медіаосвіти у всі сфери життя, зокрема,